

405.864

PECZ SAMU
MŰÉPÍTÉS
MŰEGYETEMI TANÁR
ÉLETRAJZA

Nem kölcsönözhető

2004

ATENCSEI FELDANY
Budapesti Múzeum Egyszemélyes
Közponi Könyvtár 3

Erőnykleu perék.
2004.06.25.

BUDAPESTI MÚZEUMI EGYSZEMÉLYES
KÖZPONTI KÖNYVTÁR

Nem kölcsönözhető

Peter Samu

műépítés, műegyetemi tanár életrajzi adatai és munkálkodása saját leírása szerint.

Írta a Magyar Tudományos Akadémia Budapesti Központi Könyvtárban 1854-ben, középiskolai tanulmányai után, a budapesti evangélikus gimnáziumban és a fővárosi II. kerületi (belvárosi) főreáliskolában végzetten.

Főiskolai tanulmányai után, 1871-ben a Kiv. József műegyetemen kezdte, amelynek két évig volt a hallgatója.

Az építési szakosztály akkor még kezdeteleges állapotban lévén 1873-ban a stuttgari műegyetemet kereste fel, amelynek szintén két évig volt a hallgatója.

A kötelező katonai szolgálata után, a katonai pályán is dolgozott, majd a bécsi Képzőművészeti Akadémián töltött, ahol Hans von Theophil tanítványa volt, akivel alkalom volt, amikor a katonai pályán, a hadi tanulmányokat fejezte és nagyobb szabású építési tervezéseket készített.

Az itt töltött második évben, 1876-ban egy királyi palota tervezetével a "Preis-stipendium"-ot nyerte el, mely révén az évben a legnagyobb építés-hallgatói kitüntetés volt.

Az évben az évben alakult a "Verein der Architekten an der Akademie der Bildenden Künste", amelynek első elnöke volt.

Ő volt az egyesület, amelynek protokoll

na Hausen Theofil volt, meg most is Hausen-
lud név alatt fejeződik és működik.

Építészeti tanulmányaimnak befe-
jezése után mintegy másfél évig Schulek Fri-
gyes vezetés alatt a budai Mátyás-templom (Ko-
róvárosi templom) helyreállítási munkálatai-
ban vettem részt, ahol alkalom volt, a kö-
zépkeleti építéssel szerkesztéssel is stílusával a-
lajosau megismerkedni.

A koronáros templom építő irodá-
jából kilépett egy négy hónapig tartó tanul-
mány utáni lettemi Olaszországban, amely-
nek befejezte után, a Kir. József műegyetemen
az akkor életbe léptetett építési szigorlatok-
ban részt véve, egyik lettem a legelső ma-
gyar okleveles építésszervezőknek.

Az 1880-82. években, mintegy más-
fél évig Hausmann Alajos műegyetemi tanár
irodájában működtem, ahol több épület, ter-
vezésben vehettem részt.

Az 1882. években, midőn a Kir. Jó-
zsef műegyetem a Museum körüli új haj-
lékiába költözött, a középítészeti tanácsban,
(akkor csak egy volt) Schmedár János tanár
mellett és egyidejűleg a középkeleti tanácsban
Steinell Imre tanár mellett tanácssegéd let-
tem.

Ebben a minőségben 1887.-ig mű-
ködtem és időközben az ókori építéssel köré-
ből a következő két tanulmányt írtam:

1.) A görög középkeleti építéssel ismer-
tetése, különös tekintettel a görög-dél szer-
keztetésére. (1886.)

2.) Az ó-keresztény templom-é-
pítéssel fejlődése. (1886.)

Ezen két tanulmány, vala-
mint az előzőleg fentebb tett, specielis a-

mellemzaim alapján az ókori-építéssel
magánstudiumra habilitáltattam.

Ugyanezen időben készíttetem
a dévaványai ev. ref. templom pályatervét,
mellyel első díjat nyertem, valamint a
budapesti unitárius egyház-község részére
készített templom és bérházi tervét, tovább-
á a debreceni ev. ref. egyház-község Kö-
szé-Lajos utcai templom tervét is.

A dévaványai ev. ref. templom
terve nem jutott ki vitelre, mert egy más
építési tervre szerint építettek fel.

A budapesti unitárius egyház
temploma is bérháza felépült, azonban saj-
nos nem az eredeti tervre szerint, eredeti-
leg magának a templomnak az alkotmány
utcai oldalra terveztem, mely sokkal szebb
megoldás volt, de pénzhiány miatt nem
volt keresztelvéhető.

A templom most, a Koházy
utcai részben van és pedig a második p-
meleten, amely ezeleti árendés arány,
volt szükséges, mert az aránylag kis temp-
lomnak nem lehetett egy, háromemeletes ház-
nak megfelelő magassággal készíteni, sem
pedig nem volt lehetséges az esetleg föld-
szintre elhelyezett templom fölé bérhelyi-
ségeket helyezni.

A budapesti unitárius temp-
lom egy egyházi templom polygonális be-
fejezéssel, a templomhajót nyers sígla bor-
dakkal ellátott gótkeresztboltozatok tűz-
biztosan fedik be.

Az épületet korai vas stílus-
ban terveztem kívül felsően nyerssíglával
és követanyaggal burkolva, az építőköltség

Lásd: "Építő Ipar" 1888. évf. 9. számában.

körülbelül 600,000 - korona volt.

A debreceni Róssuth-Lajos utcai ev. ref. templom szintén felépült.

Az alaprajzi megoldás itt már azou elvek alapján történt, melyeket a protestáns templomok építéséről, kapcsolatban a debreceni kálvinista új templom készítésével, (1888.) című értekezésemben részletebben kifejtettem, s amelyeket a Magyar Mérnök-és Építész-Egyletben is felolvastam az Egylet Közlönyében való megjelentetés után ezen értekezés alapjain rugum a Hollán-féle első díjjal tüntették ki.

A debreceni kálvinista templom centrális elrendezésű, amelynek alapelrendezése a négyzetből indul ki, s ahol az urasághalát a négyzet középpontjába helyeztem.

A templom minden részében behalozva 1200 ülőhelynek megfelelő befogadó képességgel bír.

Az 58 méter magas templom torny mintegy 25 méter magas sülvege feljeseu tetőhálat épült; a templom építő költsége belső felszerelés nélkül csak 71,000 - ft volt.

Az 1887. év elején megegyezemi nyilvántartás rendkívüli tanácsnak, 1888. évben pedig nyilvántartás rendes tanácsnak nevezettent ki a középítéstől.

Ettől kezdve a kir. József megegyezemre a Középítéstől I. folyamatos építész-és mérnök-hallgatók számára, a Középítéstől II. folyamatos mérnökök részére valaminth, kezdetben az Építési encyklopédia gépész és vegyismérnök hallgatók számára

adtaim elős ezen előadások előkészítése foglalta le időm nagy részét tanári működésem első éveiben.

Az 1890. évben a Székesfőváros által kiírt II. kerületi (Erdőbetsvárosi) plébánia templom alaprajzát a részvétel, s emel a három első díj közül az egyiket elnyertem, a három egyenértékű első díjat Aigner László, Péter Sándor, Steindl Imre nyerte el.

A székesfővárosi közgyűlésé szavazás után a Steindl-féle terv mellett döntött, s e szerint is épült fel.

Az év tervei szerint a templom centrális elrendezésű lett volna és pedig a szabályos hatszögből fejlesztve.

A korai got. stílusban tervezett templom építésénél minden főrekvésen oldalra nyúl, hogy annak minden része lehetőleg kihasználtsa legyen, az alap szabályos hatszögből fejlesztve is pedig mind alaprajzilag, mind pedig a felépítés, illetőleg, hogy mind belül, mind kívül a szabályos hatszög sajátosságainak bolygóját mindenütt magán hordja.

Értelem ugyanis az, hogy a hatszöges rendszer sajátossága folytán, a négyzetből fejlesztett, ortogonális épületekkel szemben, - amelyen igazságszerű minden profán épület, - itt (s. i. a hatszögesnél) egy egész új formavilággal állunk szemben.

Az erdőbetsvárosi templom alaprajzát mellékelt, nagyobb távlati kép jelenleg a székesfővárosi múzeumban látható.

Az 1891. évben részt vettem a budai ev. ref. egyházközség által kiírt, temp-

Az évnek círá-
lata Schulek
Egylet javasla-
ta alapján az
"Építő Ipar"
1891. évf. 7-10.
számában.

lou épület teropialyaráta s emel első díjat nyerte. †

A szoboru lévő tero az egyházközség által kivételre elfogadtatott, és a templomot, 1892-5 években művezetésu mellett fel is építeték.

A templom a Duna mellett, fekvő Szilvágyi - Derső tereu abból a szempontból igen alkalmas helyu épült fel, hogy a templom minden részét kellőleg kifejezésre tudtam juttatni és megfelelő összehatást lehetett elérni.

A templom tervezésuvel illetve felépítésuvel alkalmasu nyit, a Hollán díjjal kitüntetés, értékesseben a kálvinista templomok építkezésuvel kifejtett legmegfelelőbb alaprajzi megoldást kivételre juttatni, és pedig kitüntetésu szálal, hogy alaprajzilag a szabályos ötszögből levezetettu.

A templom főbejárata az ötszög egyik oldalán van és ezzel szemben lévő saroknál helyeztem a szöcsket, az irasszalás pedig a kettő között a szabályos ötszög középpontjába.

Az alapötszög fölött egy tíszögletes kupola van, amely korai gót stílusban bordákkal épült, s az alatta lévő ítményeket az ötszögből a tíszögbe kúnger felületü csigolyák közvetítik.

Ezen elrendezés folytán a liturgiai középpont, összeesik a templomépület középpontjával s miután a hívők számára rendezett padok az alapötszög oldalaihoz csatlakozó tíszögletes-fülkékben vannak, mind a szöcsk, mind pedig az irasszalás a templom összes ülőhelyéről látható lesz.

† A tervek
Elvállata
az Epítő
Ipar 1892.
évf. 27-29.
számában.

Maggy nehézségeket okozott az épület alapozása, miután a duvapart, ezen részen mindenütt feltöltött talaj van, mely a Duna mellé pontosig terjed le.

A templom pillérei között, a sok talpszikja alatt, teiglaból falazott ellenivek vésték fel, melyek alatt egy méter méter vastag, s on egész templomépület alá terjedő, pomancement, kavicsbeton réteg van.

A besurítás és a hordképes káris részeg között lévő feltöltött lara földréteg összenyomódása folytán a templomépületnél nagyobb ülepedés mutatkozott.

A haramtorony alapzata körvonalu a hordképes káris részegre lévő építve, emek körvonalában itt ülepedés nem mutatkozott, s miután a templom falazata minis a torony falazatába bekötve, a két rész csatlakozásuval a templom falazat ülepedésuvel mértéke látható, ami körülbelül egy teigantégnél felel meg.

A templom épület ülepedése egész terjedelmében egyenletes és így a falazatra legalább eddig káros befolyással nem volt.

Az en építkezésre vonatkozó részletes költségvetésben vállalkozó részre előírtam volt, hogy az alapzatok a hordképes talajréteggig vezetessenek le, azonban vállalkozó, miután az alapzatoknál melyekre való levitelével járó nehezebb vízmerítés sok anyagi áldozattal járt volna, építés közben ellenerte.

Miután vállalkozó ellenke-

ését nem helyeselték, s nem tudtuk meggye-
zésre jutni az építkezés körülbelül három hó-
napig szünetelt.

Az építető egyházközség akkor
egy kívül álló szakértőt kért fel, akinek vé-
lelőnyre alapján az egész templom épület, a-
la egy másfél méter vastag betoncimentre ke-
rült.

Ezen időszakra esik a budapesti
központi vásárosmunka területe
mely nemcsak a központi vásárosmunka területe, hanem a környező városok területe is, melyek egyike sem
először díjat szereztek ki, melyek egyike sem
először díjat szereztek ki, melyek egyike sem
először díjat szereztek ki, melyek egyike sem

A központi vásárosmunka területe
részesen területek és költségvetésük, alközl-
lével a költségek jóval nagyobbaknak mu-
tathatók, mint ahogy eredetileg előirányoz-
tattak, mivel követkésében többrendbeli
várakozás alapján és fővárosi közgyűlési
szavazások nem egy végleges területe meg-
állapodni. terület

A tervezett és felépített köz-
ponti vásárosmunka épületének, amelyen
egyszerűen és világosnak hatnak emek
rendszer, ami a szerkesztést is kivitelt
illesi, mint az alábbiakból látniuk meg-
látóan komplikáltnak mondható.

Egy vásárosmunka földszint-
jének, hogy az az elhelyezés és vásárló közön-
ség igényeinek minél jobban megfeleljen,
a bejáratoknál mindegyik egyelő ma-
gasságban kell lennie az épületet körny-
ező járókkal.

Ezen egyik lényeges köve-

telvény helyes kiépítésének követkésében,
a központi vásárosmunka földszint talaját,
csak is egy szerkesztésnek tervezhetem, mert
a legkisebb és legnagyobb magasságok közöt-
ti különbség két méter, minnek szerkesztés
követkésében, hogy a vaszerkesztés földem
is csak szerkesztés alakul bírhat.

me fölötti

A hosszúság növekedését képe-
ző többhajós fősaruk hosszoldalai nem jár-
mazamosak egymással.

piüebeli

Ezen két, előbb említett, ked-
vezetlen körülmény folytán az épület összes
és földszint vaszerkesztésai különféle magas-
ságoknak, illetve az oszlopok fölötti presztéselt,
gerendák a piüe feletti földemben minid
különböző hajlásnak és egymástól eltérő
hosszúnak, a földszinten pedig a mellék ha-
jókban lévő oszlopok feletti vasívek szin-
ten minid különféle alakúnak és magassá-
gnak.

A vaszerkesztés alakítá-
sát és méretezését nehezítette még az a kö-
rülmény is, hogy a sarukba a vasutat,
is be kellett vezetni, még pedig oly mó-
don hogy a simán okvetlen vízszintes
helyzetű legyen.

Nehezséggel járt az alap-
zatnak oly módon való készítése, hogy
a talajonak a gyakorlati st. igényeinek
használt piüekbe való behatolás minid
deu körülmény között meggyátoltassék.

Különös gondot, illetve a
kivitelnél nehezséget okozott ez azért,
mert a közeli Duna vízállása, gyakran
több méterrel magasabb, mint a piüe-
talaj magassága.

A víz behatolása ellen az egész épület alán egy méter vastag románcmentes kavicsbetonból készített, réteg helyezettett, olyképen, hogy közepen, tehát félméter magasságban egy elszigetelő 2 cm. vastag sűrű portlandcementből való habarcs-réteg alkalmaztatott.

Az oldalfalak mellett a víz behatolása ellen pedig egy 40 centiméter vastag csonközött, agyagréteg helyezettett el.

A központi vásárcsarnok egyik további különlegessége azis. — ami tudományosan az addig épült európai vásárcsarnokoknál még nem fordult elő. — hogy a pincében lévő raktárak, illetve a raktárak helyisége egy magas alagút körbeépítése folytán közvetlen vízszintben van a földalattal, amely elrendezés az árúknak a hajókról való beszállítását nagyon megkönnyíti, illetve a szállítási költségeket lehetőleg csökkenti.

Az építkezés 1894-ben kezdődött és 1896-ban fejeződött be, s minden felszereléssel, Dunaához vezető alagúttal, dunaipontokkal stb. — vel együtt körülbelül 1,900.000-forintba került; az eredeti költség-előirányattal szemben körülbelül 180.000-forint megtakarítást értem el.

A központi vásárcsarnok nagy csarnok épületét a kellő építőművészi és szerkesztő szakértői szemmel megtekintve, s végig gondolva a felmerült legkülönfélébb nehézségeket és különleges kivánalmakat, illetve az ezeket kielégítő szerkezeti, alakí, világitási stb. megoldásokat, az épületet elgőze sikerültnek mondják.

Minden igyekezéssel oda irányult, hogy építőművészi kippeltiséget párosítva meg lehetőséget szerkesztő tudásommal, egy minden részben kellő összhangban lévő oly csarnok épületét készítsék, amely véleményem szerint, így elrendezés miatt, sokára kosságy szempontjából teljesen kielégítőnek mondható; mert az esztétikai kiképzés az igen komolykálts, belső vaszerkezettel, melyek legfőbbnyire többszörösen statikailag határozatlan reakción rácsos vaszerkezetek sűrűjékének megfelelően oldottan meg, amit nem lehet minden külföldön épített hasonló épületről elmondani. F

F
Bövellet
lásd a Magyar
Mérn. és Épít.
Építet Körö-
nyének 1898.
évi. májail-
ban.

A központi vásárcsarnok befejezése előtt egyhárom bérház épületét is terveztem és felépíttetem; nevezetesen Budapesti a Győr- körúton a Hiruhardt-telek bérházat (66. és 68. sz.) az egyiket, gót, modorban faragott, kő houllokkal, a másikat, florensi reneszánsz stílusban vakolt houllokkal, továbbá Kolozsváron a Székely-telek házát, gót stílusban színtelen faragott, kő houllokkal.

A vásárcsarnok befejezése után terveztem és építtetem a Pécs város-tele háromemeletes bérházat (Budapesti III. ker. Szilványa-ter 8. sz.) a vásárcsarnokhoz hasonló kiképpéssel, egy kevés Iszlumay tele majolikáinak felhasználásával.

Nyilvánosan idősakba esik a régi műgyűjtemény Múzeum-körúti telken felépült, kérti nagy előadó-terem (az egykori székely-telek) építkezése.

A műegyetem hallgatószála ugyan is oly rohamosan megnövekedett, hogy a rendelkezésre álló helyiségek, dacára az építések számára épített, új épületek továbbá a Finne, Olthou és Balaton nevű kávéházak felett kibérelt, puélet soroknak, szükeknek ki-
konnyultak.

Fülönösen hiányzott egy nagy terem 5-600 hallgató részére, ahova az első éves hallgatók voltak elhelyezendők.

A közoktatásügyi miniszterium ekkor a műegyetemi tanács javaslataira epe-
pen tavasszal meghívott, hogy a nyári va-
káció alatt, egy oly barokkszerűen épített,
faudernet építsek, amely legfeljebb 50,000-
forintba kerülhet, s körülbelül 600 ülőhely be-
fogására alkalmas nagy előadó terem,
és a szükséges melléképítményeket foglalja ma-
gába, s antaly elegendő, ha addig tart, míg
a tervek vett új műegyetem felépül.

Az összes főelvonás oda irányul
hogy az előirt, csekély költségű, lehetőleg be-
tartva, nem csak egy műlo irákú, rö-
vid életű, esetleg javítás épületes, terveznek,
hanem egy olyan, mely a célrésziségi és hi-
giénikus követelményeknek megfelelően, kel-
lő tartósság és tűrőmunkesség mellett, a nagy
nyire-lehetőség a környezetbe megfelelően
beillesztő legyen.

Az új épület célja, a helyes
szervezetek alkalmazásával, s az építő a-
nyagokban, peritörök illetve az anyagok
szilárdságának kellő kihasználásával azt,
hiszem el is értem, sőt talán valamenny-
nyi alkalommal épített épületek között a leg-
nagyszerűbb mentekben.

Az előadó terem, melyet az ülé-
sek részére elhelyezés kedvéért, szabály-
talan alakú, de szimmetrikus nyolcszögü-
re terveztem, 21 m. hosszú, 21 m. széles és
körülbelül 10 m. magas, s dacára annak
csak műfél tetővel (48 cm.) vastagságú
tetőfalakkal körítettem körül.

A terem falainak oly kis mé-
retűekkel való készítése csak úgy volt, le-
hetőseges, hogy a 21 m. széles terem, 21 m.
távolságú rácson vastagságú három
része osztottam, melyek közé, mint mes-
ser-gerendók közé, a szélső részében
fagerendákat helyeztem.

Az egy méter távolságban
elhelyezett fagerendák a közben lévő
belső deszkákkal egy borított, gerenda-
födéműt képeznek, amelyen van a szük-
séges felső és felső, egy faemeletfedés,
mirek folytán az épület minden pad-
lás nélkül parodik.

A nagy rácson tartók tagya-
rására, illetőleg kelő alátámasztá-
sára, valamint az épület falainak
kínárvízére erősebb pillérekre volt
szükség, ezért a nagy rácson tartók
mellső végén lépcső tornyokat, a hát-
ső végén a központi fűtéshez szüksé-
ges kimeneteket terveztem, a másik
négy sarokra pedig támpilléreket,
melyek a terem körülvé, kisebb
magasságú melléképítmények fölé
nyulnak.

A két kerék tornyot nem
öblesszerűen terveztem, hanem egyrészt
ezekbe helyeztem el a tetőre vezető lép-

erőket, misztis, kőműves szerkeszté-
sközből kellett alkalmasni, ugyanis
szükségesek voltak az aránylag igen
vékony falakkal épített, terep-épület,
kimerítésére, erős szelvény, földrengés
stb. káros befolyása ellen.

A koruyok süvegét, 30 cm.
vastagságban téglából készítették, de
a süveg kupalakja miatt, rendszer alakú
tégla nem volt alkalmas, mert,
a rendszer téglakötés esetén a mindig ki-
sebbetű környűk miatt, az álló hé-
szagoknak egymás fölé esése, nem lett
volna elkerülhető.

Azért a süveg felépítéséhez
az egyik végén lekerekített, téglákat al-
kalmasnak, melyek a falazatban a kör-
nyűk érintőjéhez ferdén nyertek elhe-
lyezést, és pedig az egyik rétegben egy-
réteghöz, a feltehető rétegekben az előb-
bire ellenkező fekvésű álló hészagokkal,
mink folytán a külső felület érdekelt fo-
masszerű kiképzést nyert, és szerkesztési poun-
tusból is kielégítő.

Emek a nagyterem épü-
letnek, mely mind külső, mind pedig bel-
ső palatját, illetőleg minden eddigi Aca-
démiaval azonos hátránya hogy csupa
ortogonális rendszerűen épített, jóval ma-
gasabb épületek között, meglehetősen szűk
helyen kellett elhelyezni, s azok nagy sik-
felületével alkalmasan itt köztudottan van.

Magyarországi időszerű (1898-
99) egyik a Birosligetbe építendő Országos
szépi múzeum új épületének a tervezé-
slyázata, melyen bár az első díjat

nyertem, számos nem sikerült, a tervezé-
nek kivitelére való megbízást, megkap-
nom.

Az 1900. évben Beregszáz-
szon egy állami főgimnáziumot, és 1902.
évben Muzváron egy állami alreális ko-
lót építettek.

Érdekesebb az az az 1901.
évben a magyar királyi kereskedelem-
ügyi miniszterium a fiumei magyar
királyi tengerészeti akadémia épületé-
nek felépítéséhez szükséges terveket
beszerzésére tervpályázatot hirdetett,
melyen részt vettem és az első díjat
nyertem.

Emek alapján a fiumei
tengerészeti akadémia kivitelére tervet
munka elkészítésével és az építkezés vere-
tésével megbízattam.

Az épület, mely a hegy
oldalán a város feletti részen épült,
fauszorú, gyűjtőművek és fausz-
közök elhelyezésére szükséges helyisége-
ket kívül, a legfelső emeleten még egy
in internátus helyiségeit is tartalmaz-
ta.

Az épület, stílusa nem
középkori, hanem antikizáló, illetőleg
klasszicista.

Költések kivételével szem-
pontjából a homlokzatot, közhatalat
nélkül, csak vakolva készítették.

Az épületet egész terjedel-
mében facement, tetővel láttam el,
mink folytán az épület, tetején egy
nagy terrasz van, amit a tengerészre-

Ai akadémiára vezetőség kívánt, azon célból, hogy a teugevességi növevényekkel, e terrasszon éjjel csillagászati tanulmányokat, és gyakorlatokat végeztesse.

Néhányéket, okozott, az a lapozásnál az üreges szikla falak, mely sok helyen díszmunkával való gipszestest, szűkségesse, más helyen pedig az üreges áthidalásokat.

Az 1903. ében a budapesti ágostai hitvallású evangélikus egyházközség részéről kaptam megbízást, a Tároslyeti fasorban építendő főgimnázium, és templom tervezésére, illetve ezek építés vezetésére.

Az iskola épülete egy teljes nyolc-osztályú főgimnázium részére szükséges összes helyiséget, több párhuzamos osztály teremmel, továbbá minden szükséges segédteremmel felszerelt, gyűjtőteremmel, igazgatói lakást, több solga lakást tartalmaz.

A főgimnázium épületéhez csatlakozó templom részben a gimnáziumi ifjuság részben pedig a környéken lakó hívők részére tartandó istentiszteleték és egyéb vallásos összejövetelek megtartására épült.

Az építő program szerint a templom olyképp volt tervezendő, hogy abba legalább 400 ülőhely férjen el, az ülőhelyek egy része az ifjuság részére a karnaton nyersen elhelyezést.

A feltek alakja a helyi viszonyok tekintetbe vétele mellett a templom részére egy oly alaprajzi el-

rendezést, tartottam helyesnek, amely-nél a templom főhajójának csak egyik oldalán van egy oldalhajó, felette karnattal.

A főhajó kelet feléi vége poligonális lezárással az oldal részére.

A szöszékek a templom hajó egyik oldalára való elhelyezésével lehetővé válik, hogy a szemből lévő mellékhajó minden egyes ülőhelyéről a szómóltó felkés jól látható és hallható legyen.

A templommal kapcsolatosan a főhajó mellett, illetve a mellékhajó mellő részén egy körülbelül 64 m. magas harangtoronyt terveztem, melynek alsó részében az orgonakarnathoz és az oldalhajóban lévő karnathoz vezető egyik lépcsőt helyeztem el.

A harangház felett egy nagy hajlású tetővel fedett, torony süllyet terveztem.

Az épület külsőjét a középkori építészet formáinak felhasználásával terveztem.

A kornikokrati tagozatok keretek, parkányok, támasztó pillérek, az időjárásnak jobban kitett részek szarazsól rajzolt tetővel, a nagyon kitett részekben, mint pillérfedők, labakalapok, sornyadi fedőkövek, nigrodések, labarát stb. kellemes süttői faragott kőből, a sima felületek kőporlakóval készülték.

A templomban lévő pl-

lán, szőcsék és keresztelő medence részben oláhvidéki fűző, szemesjű homokkőből, részben görögországi márványból készült, a szőcsék feletti hangszó, orgona hárs és padok pedig sölygyfából.

A több hold területű telek északi és nyugati részén teljesén szabadon állóan elhelyezett L alakú iskolaépület mellett, egy délnak fekvő nagy udvar van, mely szabadban való testgyakorlatokra igen alkalmas.

A háztartás, szertárak legnagyobb része és a tornaterem ezen nagy udvarról nyílik napfény, megvilágításukat, míg a hivatalos helyiségek, rajzterem, igazgatói lakás és díszterem a Farsoligeti fasor felé nyugatra néző részben foglalnak helyet.

A gimnázium építő költsége volt 414.000.- korona, a templomé 143.000.- korona, a gimnázium felszerelése 55.000.- korona, a templom felszerelése pedig 68.000.- korona, összesen = 680.000.- korona.

Ezen utóbbi építkezések alatt, illetve körbe több serwpályázattal vette részt, mint például a porsonyi magyar királyi posta palota, a kaposvári királyi törvényszék és fogház, a pesti új szimfónia serwpályázatai, illetve két ízben a székesfehérvári helyértfűrdő nyilvános és szűkebb körű serwpályázatain is, amelyeknél a három egyenlő értékű első díjak egyikét nyertem.

Erigler György műegyetemi

tanár, a József műegyetem összes új budai épületeinek tervezésével és vezetésével, de közbejött halála miatt, csak a kémiai és fizikai épületeket tudta elkészíteni.

Erigler halála után 1905.-ben Hausmann Alajos műegyetemi tanár a központi épület, ez pedig a könyvtár, a műszaki mechanika, a mechanika technológia, a géplaboratórium és a központi gépház épületeinek tervezését, illetve a sürgősen végrehajtandó építkezések műveletét vette át.

Minden ezen épületek felépítését aránylag igen rövid idő alatt kellett végrehajtani, továbbá mindegyik épület teljesén műszerű és rendkívül különleges pendeltelésű lével, külön-külön sok tanulmányt igényelt, s minden elveim szerint, mindemitt, egy belétről kifelé építő rendszert kvantum erejűl is keresztül vezetni, szerfelett, sok és egymástól teljesen eltérő alakú homlokzatra volt szükség.

Ezen többszörös és sürgős természetű feladat megoldása majdnem emberfeletti munkát kívánt meg, s ez csak oly kiváló segéderek segítségével, mint Nagy György, Lipták Pál, Takács László, Perriák Péter volt lehetséges.

A műegyetemi könyvtár épületeinek tervezésével és felépítésével meglehetősen könnyűt okozott, az a körülmény, hogy már 1898.-ban megépítettem az Országos Levéltár új épület tervezésével, mely azonban csak sok viszontagság után 1913. évben került kivi-

telre s a körbejött világháboru folytán még most sem fejeződhetett be teljesen.

Az Országos Levéltár építkezés érdékeiben több tanulmány utat tettem 1898-1905. évek között időkörben, Németországban, Pécsett, Lipcsében, Hümaburgban, Karlsruheban, Strassburgban, Baselen, Berubén, Párisban.

Ezen tanulmány-utakon, melyekben felváltva részt vett Thallóczy Lajos, Károlyi Árpád, Csányi Dénes stb. levéltári szakértők, - felt. tapasztalatokról egy részletes jelentésben a belügyminiszeriumnak beszámoltam.

A magyarországi könyvtárunk és az Országos Levéltár építkezésénél foképés a raktár (magazin) miképen való alakítása s szerkesztése volt, befolyással az épületek alaprajzi rendezésére.

Tanulmány-utaimon, különösen Párisban, ahol akkor épült egy új levéltár (Tour de Comptes), felt. tapasztalataim alapján azaz meggyőződésre jutottam, hogy könyv- és levéltárat könyv- illetve irattárolásaiál, melyek rendszerű az épület jelentéskényebb részét képezik, a kellő áttekinthetőség, világítás és tűzbiztonság elérése céljából, legcélszerűbb ezen épületekhez, lehetőleg szabadonállóan építeni.

Továbbá, hogy ezen raktárakat igen alkalmas alacsony, legfeljebb 2.50 méter magas süllyesztőkkel szerelni, hogy a könyvek, illetve iratszemlék létező nélkül legyenek elérhetőek, de úgy hogy a modern szerkesztés felhasználásával a tér minél jobban kihasználható és két-két süllyesztő összekapcsolva.

A magyarországi könyvtárainál is a raktárban minden második emelet egy teljes tűzbiztos földemmel van befedve, a körben eső földemek pedig sodronyhálóval megrögzölve, mely utóbbiak a vízszigetelési könyv-pókok állványával összekapcsolhatók s vasbeton pillérekre támaszkodnak.

Érdemes ^{még} megjegyezni, hogy a vasbeton földemeket, s a vele kapcsolatos vízszigetelési állványokat nyházasak, vasbeton beton oszlopok támaszraik alá, melyek az épület belsejében szabadon állnak, a körítő falakkal pedig jobb hőszigetelés végett, szigeteléssel vannak körülpalástolva.

Ezen rendszerrel a legnagyobb áttekinthetőség mellett, a legjobb világítást és ami talán a legfontosabb teljes tűzbiztonságot nyerünk.

A tűzbiztonság teljes lesz, mert az alkalmazott építőanyagok: falazat, vas, vasbeton, drótvég, s továbbá, mert két-két földemlet összekapcsolva tűzbiztos vasbeton-földem sárja el a körítőkerő kétfős emeletortól, amelyek alsó emeletortóra csak egy kívül elhelyezett tűzbiztos lépcsőn keresztül lehet bejutni.

Érdemes még megjegyezni, hogy a raktárak, melyek sok emeleten keresztül csak vízszigetelésűek, s melyek körbeeső földemmel elszarva, ezek esetleges belső tűzzel veszélyesek és azonkívül állandó baj, hogy a központi fűtés melege mindig a felső részekbe emelkedik, ami sem az ott dolgozókra, még

kevésbé a könnyekre nem előnyös.

Farmak továbbá oly rendszerű könnyoraktárak, melyekben minden emeleten boltosított vagy más rendszerű tűzbiztos födém van, mintsem ezeknél az emeletek aránylag igen alacsonyak az ily elrendezésű könnyoraktárak sötét és nem világosok.

A királyi József Műegyetem könnyoraktáránál tehát két-két emelet van összefoglalva, amelyek együttvéve 5.0 méter magasak. Csakis a legalsó, felig a pincében és a legfelső a földel alatt lévő emelet sorok 2.5 méter magasak, külön-külön szintén tűzmentesen elválasztva.

Könyvok és irattáraknál azt tapasztaljuk, hogy az időnként eszközölt selejtesek dacára a könyvtári anyag folyton szaporodik, így hogy aránylag rövid idő alatt, még előre látással épített nagyobb terjedelmű könnyoraktáraknál is a raktár befogadó képessége nem lesz elegendő.

Ezt a seutebb említett tapasztalatot szem előtt tartva a királyi József műegyetemi könnyoraktáraknál vasbetetes beton szerkezetű pillérei nagy méretekkel, hogy ezek fölé öt (5) emelet, egyenként 2.50 méter magasak lehet majd szükség esetén bármikor ráépíthető.

Tehát a jelenleg meglévő vasbeton pillérek még öt (5) emelet sorok a súlyát - beleszámítva a födém szerkezetek és az egész elhelyezendő könyvanyag súlyát - képesek elbírní és emelk folytán a Műegyetem könnyoraktáraknál a raktára bármikor még ráépíthető, öt (5) emelet sorral kibővíthető, mely kibővítő munkálatok alkalma-

val a mostani legfelsőbb emelet fölé letti mellvédet kell eltávolítani és utána a perépitést, eszközölni.

A könnyoraktárak így függőleges irányba való kiterjesztése azáltal az előnyvel jár a vízszintes irányú kiterjesztéssel szemben, hogy minden emelet bejárattal a fűvelsők sokkal kisebbek.

A függőleges irányban való mozgas, mintsem a felvonóval történik, még több emelet raktáraknál is aránylag nem sokkal több időt vesz igénybe.

A mondottakat előre bosszátva is ezeket tekintetbe véve a József Műegyetem könyvtára tehát egy külön épületbe helyezett el, mely egy keskeny alakú, tágas, nagy előcsarnok körül csoportosított három fő részből áll. Aduillik az épület fötengelyébe és középső részből, mely a már fent ismertetett könnyoraktárak felül még is két oldalcsarnokból.

A jobboldali épület részén a műegyetemi hallgatószög számára épült nagy olvasóterem, a baloldali pedig a tanári olvasó terem, a könyvtár igazgatószög iroda helyiségeit foglalja magába.

Mind a három épületrész három oldalról szabad sígy minden részében a legjobb nappali megvilágítást nyeri.

A hallgatók olvasó terme körülbelül 400 m² alapterületű, és 230 négyzet méter üléshely foglal magában.

Eznek az olvasóteremnek egy hosszukis meggyőzőnek megfelelő alakja

vau, mely a bejáratnál szemben lévő olda-
lon egy szabályos hatszögnek a felével van
befejérve.

A terem jobb kihasszálható-
sait szem előtt tartva tulajdonképpen itt is,
valamint a könyvtárjáról is, mely 14
szög felének megfelelő párodással bír,
célszerűbb lett volna poligonális párodás
helyett, egyszerű négyszögletes párodást
alkalmazni; célszerűbb lett volna azért,
mert így a belső tér gazdaságosabbá
lett volna kihasszálható és valamivel
kevésbé is került volna.

Az oka, hogy miért fejezték
lek be csak az épület részek mégis poligo-
nalisau az, hogy a könyvtár-épület a
műegyetem-telek határához képest, ferde
szög alatt áll, s a poligonális befejér-
tésnek a térben jobban sikerült a telek
ferde irányu határához.

Az ifjúsági olvasó-terem
malodi háliboltosattal van befedve, a-
melynek ivkőre 16.50 méter és szabályos-
műen, közönséges téglából falazva, még a
bordák is téglából épültek.

Indformul ez a legna-
gyobb ivkőü háliboltosát, mely létezik,
mivel az eddig építettek közül a pra-
gai Vladislav terem volt a legnagyobb
ivkőü, de ez is csak 16 m. széles.

Hogy miért nem tervezték
e boltosatot, vasbetonból és miért építet-
ték téglából falazva, arra igen egyszerű
a felelet.

Egyszerűen azért, mert i-
lyen alakú boltosatoknak vasbetonból va-

lő készítése sokkal többé kerül, kiülő-
seu a szferikus alakú boltívűvek kon-
kritált, ahállovaépítése miatt.

Az olvasó terem boltosa-
tának, mint azt egy nagy vasbeton
szől kapott költség-ajánlat is, iga-
zolta, vasbetonból való elkészítése, a
téglaboltosát, költségével szemben,
jobb mint a hársuszorosába került
volna.

Közvetőleg megeuli-
sem, hogy az általam írték, Fárosli-
gesi János evangélikus templomnál
pontos számítások alapján megállá-
pítható volt, hogy a gotikus kereszt-
boltosatok vasbetonból készíve hatzor
annyira kerültek volna, mint téglából
falazva.

Eztől is látható a közép-
kori boltosát-rendszer szemialis volta,
mely rendszerrel az aránylag vékony,
csak 15 cm. vastag boltívűvek és a
kis keresztmetszű emelkedő boltívűk foly-
tán, magához a boltosathoz, igazán-
sem a megfelelő gyámsziszter felépíté-
sén is igen kevés anyagra van szükség.

Gazdaságos a vasbeton
szerkezet is, talán még gazdaságosabb,
szomban csak a szerkezet minőségének
és az előállítás módjának megfelle-
lő alakban.

A nagy olvasó terem bol-
tosatának, valamint a gyámszisztere-
nek minden részét grafosztatikai módon
szimuláltam és határozta meg.

Éz a körülmény adta meg

tervezőnek azt, az öntudatos hátorsói-
got, melynek következtében vállalkozó é-
pítőmesterek seregeben - ki az építőnapló-
ban kifejtette volt, hogy a boltozat
állékonyágait nem vállal felelőséget -
tervező határozottan kívánta és elre-
delte a boltozathoz szigorúan a tervek
szerint, seghábol vagy felépítését.

Nagy hír, hogy az olvasófe-
rém diszkret vitágot színekben tartott,
festése, valamint a nagy, gyúddal, sok
kannuáriummal, tudással és szorgalommal
kísérlet, nagy falkép, melyet, Bakssányi
László festőművész a legnagyobb önzetle-
séggel készített, valamint a külön raj-
sok szerint készült, kremszini függönyök,
a terem központi légfűtése által már ed-
dig is nagyon szenvedtek és különösen fog-
mak még erősen szenvedni, ha a fűtési
rendszeren, minél előbb, valami megfelelő
módon változtatás nem történik.

A könyvtár épületét a köz-
ponti épülettel egy szabadon álló folyosó
közé jösz, mely alul a földszinten nyílt,
felül pedig az emeleten feljeresen zárt.

Messe vezetne az általános
tervezett, többi műegyetemi épülettel
népszerűen vagy csak hozzávetőlegesen
is foglalkozni, mintha mindegyik épü-
let, rendkívül különbözőségei
nél fogva, egy egy külön tanulmány
 tárgyja volt, s így sok időt igényelne
ezeknek az ismeretése.

Ohéig kíváncsian felemlite-
mi kívánsom hogy a műszaki mecha-
nikai épülettel kapcsolatos mezőgazda

sági gépkisérleli laboratóriumhoz hasou-
ló berendezései külföldi intézet, tudom-
mal akkor nem volt.

Emel az épületnél egy nagy
gépkisérleli terem mellett, egy 23.000
méter magas víztorony épült, amely
fölött elrendezett terrazon, lehorogony-
kott, nagy vasállványkaton szélveto-
nok hatásfoka próbálható ki, amelyek
segítségével egyszerűsített víz privaty-
tudható fel az alsó víztoronyból a
felsőbe.

A királyi József Műegyetem
rejtára általános tervezett, öt épületet,
a könyvtári segháboltozatokat, kivéve,
fűthető vasbeton födémekkel terve-
sem.

A houlóknaatokuak szararou
sajtolt seglak és edesvnikemüny mész-
ko megfelelő helyen való alkaluara-
sa jaltal illandó tartós jeleg kölcsö-
mőstetett.

A József Műegyetem új
épületeinek megnyitása alkaluával
a magyar királyi udvari tanácsosi
címmel tüntették ki.

Az 1905. évben a székesfővá-
rosi Gellért fürdő pályázatában vettem
részt és az első díjak egyikét elnyertem,
kivételre prouban nem vez én ter-
vem került, mert hozzávetőleges költsé-
ségvetésében a pályázati kiírásban
előírányzott három millió korona helyett,
nagy mértékben az építési költsé-
get körülbelül öt millióra irányoz-
tam elő, ami pedig így látszik meg

Kevés is lett volna, mert, miut hallottam, a há-
rom millióért, igért felépítés végleg közel az ~~az~~
~~elő~~örösébe került.

Az 1911. évben a székes főváros re-
széről megbízást kaptam a IX. kerület All-
lői-út és Gróf Haller-utca sarkán lévő sza-
badon álló telekre, fővárosi tisztviselők
résziére egy ötemeletes lakóházat, terver-
ni és a felépítést, úgy vezetni, hogy se-
kiutással a tisztviselői lakás hányra esen épü-
let - bár Budapest legnagyobb bérházainak
egyike - körülbelül egy év alatt, teljesen elké-
szüljön.

A feladat az volt, hogy egy ház-
tömbben körülbelül 120 két - négy szobás la-
kást, elhelyezni, melyek mindegyike a szük-
sleges mellékhelyiségekkel legyen ellátva.

Miután az épülettömb minden
oldalról szabadon álló, a helyek oly kedvező
volt, hogy az összes lakások lakószobái kizár-
ólag az utca felé voltak helyezhetők, míg az
udvar felől csak mellékhelyiségek vannak,
melyek a nagy udvarok, valamint, az itt is
alkalmazott, nálunk divó függő nyit, zo-
lyosok folyóan világosok is szellősek.

A földszinten az állni rti olda-
lon - üzlethelyiségek a többi utcaiban lakások
vannak.

Az udvarokban az jártek alatt,
illetve az udvari mellékhelyiségek alatt, is a
lakásokhoz tartozó pincerekérek, a lakások
utcai szobái alatt pedig kisebb - nagyobb mű-
helyek, illetve világos paktárak helyeztetek
el.

A két udvaros óriás épülettömb-
ben van 3 kapu, 3 fölépcső, 2 mellékfűcső, 2

szeuélyszállító felvonó, stcherfelvonó.

A mosókonyhák, mángorlók,
ruhásszárítók, vasalókonyhák és csédfir-
dők egy külön udvari staktusba helyeztet-
tek el olyképpen, hogy minden eseten lévő
lakásokhoz tartozóak ugyanazon az esen-
telen vannak, amely beuendés úgy a lakók-
ra, miut az alkalmazott szeuélyekre néve
nagyon kényelmes és időt megtakarító.

Teleuendőknek vélem még,
hogy az épületben, egy önműködő villamos-
hajtásu szivattyú beuendés helyeztetés, el az
aldaporban.

Emek az önműködő szivattyú-
mó szivattyúbeuendésnek, feladata a 4. és 5.
emelet lakásait, vizet ellátni akkor, amu-
kor a városi vízvezetéknek nincs elegendő
nyomása.

Előfordult, nyáron már több-
ször, hogy a 4. és 5. emeleti lakóknak volt,
vizük, míg a 2. és 3. emeletieknek nem.

A épület külsején a tagosa-
sok és szerkesztileg fontos részek szívesen
sajtott, téglából és keuény faragott, kőből
állanak, miut a műemletemi épületeknél,
ornamentális díszítések gyauánt, pedig
majhkat, alkalmaztam.

A közel két millió koroná-
val előirányzott építési költségből több
mint százszáz Koronát, sikerült, megta-
karítani.

A legutolsó építkezésem
a Magyar Királyi Országos Levéltár é-
pülete, mely sajnos meg most sinus be-
fejezve.

Még báró Gauffy minisz-

területi községe alatt, 1898. - ban megbízottam az Országos Levéltár elhelyezése céljából alkalmas épület, részére szükséges várlat-tervek készítésével és pedig a budai Vár-
ban lévő gróf Lichy Jenő - féle palota helyére.

A programmal, néhai Pauler Gyula országos főlevéltárnok általotta össze, mely a jelenlegi levéltár épület programjával szemben szerényebb igényű volt.

A Prauffy kormány elvárása után, mely a munkálkodásom megkezdése után Körülbelül két hónapra történt, a következő Szell kormány nem látta szükségesnek a levéltár építési ügyével foglalkozni, s így egyelőre a napirendről lekerült.

Ugyára panna, hogy az utána következő kormányoknak az érdek-
lődését nem tudta a levéltár ügye felkelte-
ni a főlevéltárnok, valamint az építési
felkes bungságra folytán az országos Fou-
rosságnak úgy nem aludt el.

A tevékenység azonban csak a levéltár külföldi helyen való elhelyezhető
lehetőségének megvizsgálására terjeszkedett ki.

Er a tájékozódás, illetve hely-
keresi szükségessé vált, mivel a budai Vár-
ban lévő gróf Lichy Jenő - féle telek ebben
az időben építés alatt rendelkezésre.

Várlattevéket, készítetttem egy-
másuttal több telekre, egymint: a T. kerü-
leti Iskolagány utca egy nagy íves telkére,
a Margit körúton lévő Lucenbacher féle
telekre, a régi Szent János kórház helyére,
a Fermező és Déli vasút között, a Naphegy-
a gróf Karacsanyi palota melletti telkekre

re, stb. stb.

A Levéltár ügyét, gróf Tisza István első minisztersége alkalmával ismét felkarolta; közben Pauler Gyula elhunyt, utána Ország Lipót nevezetett ki főlevéltárnoknak.

Gróf Tisza István egy hivatalos tanácskozási ülést hívott egybe a je-
lenlegi levéltár helyiségeinek nagy tűz-
veszélyessége miatt, amely már nagyon is
alkalmatlanságúvá tette az új levéltári épü-
let, mielőbbi felépítését.

Ebben a szaktanácskozásban a hazai levéltár szakértőin kívül részt-
vettek még Thalóczy Lajos a bécsi kö-
rső pénzügyminiszteriumi levéltár igaz-
gatója és Károlyi Árpád a bécsi udva-
ri levéltár igazgatója is.

Ezen hivatalos szaktanácsko-
zások alkalmával a jelenlévők abban
állapodtak meg, hogy mindenképp
egy szakirotsági küldessék ki külföldi
tanulmányokra, amely bizottság a leg-
fontosabb európai levéltár épületeket meg-
tekintve is tanulmányozva, javaslatot
tegyen a saját levéltárnak mi módon
való építésére vonatkozólag.

Megtekintve a bécsi meünári,
barceli, karlsruhei, frankfurti, strassbur-
gi és párisi levéltárakat, valamint
több könyvtárat, eu - mint a bizotts-
ság építési szakértője - egy nagyobb
terjedelmű irott jelentésben skizáltam
be az utasítás predumjéről, melyet a
bizottság tagjai által tanulmányoztak a

skintén magukévé tették.

Időközben próba került a Koronázó templommal szemben lévő, előbb a pénzügyminisztérium által elfoglalt teleknek felhasználása az orsz. levéltári épület elhelyezésére.

Előbb kifolyólag egy városbattervet készíttettek és pedig egy a szakmai körökben megállapított és a régiivel szemben bővített újabb program alapján.

Ezen vázlattervek alapján sem került az épület felépítésre, mert közben az újabb kormányok nem voltak már hajlandók az országos levéltár épületét erre a helyre építeni.

Nézetem szerint a kijelölt hely nem is volt volna különösen alkalmas a levéltár épület elhelyezésére, mert az Mátyás templomtól a térbe vett levéltár tervezett nagy magasságával és nagy tömegével fogva, hatásában nagyon kedvezőtlenül befolyásoltra volna.

Az építkezés ügye így egy időre lekerült a napirendről, míg Schun-Heidewary miniszter ismét elővette és mint végleges építőhelyet a Bessikapu téren lévő 1.3.5. számú telektömböt, a régi borsnyókkasszárnyát jelölte ki a hová elrejtésén a legfőbb állami színművészeti épületet akarták elhelyezni.

A telek megválasztása nézetem szerint nemcsak szerencsés volt, de dacára a telek igen szabálytalan alakjának, különösen előnyös a ma helyesülő épület rajzainak megfelelő berendezhetősége miatt, továbbá azért is, mert,

az épület nagy tömegével és magasságával fogva a Fárhegy északi oldalán lévő épületeknek megfelelő művészi befejezést adhat.

A Fárhegy déli oldalán a királyi palota, középen a Koronázó Mátyás templom, az északi oldalán pedig az Országos Levéltár emelkedik ki, amelyek a többi kisebb magasságú épületekkel együtt a Fárhegy festői körvonalát kölcsönöz.

Az ezen helyre tényleg felépült Országos Levéltár új épületében középen nyert elhelyezést a hivatalos helyiségek befogadására szükséges részre kutszó terem, két oldalt pedig egy-egy iratraktár.

A hivatalos helyiségeket tartalmazó épületrész a fentebb leírtak mellett délfelé került, s így az ezen a helyen igen erősen tomboló északnyugati szélét teljesen védett.

A két iratraktár pedig a szükségesnek megfelelően minden oldalról szabadon állóan volt, tervezhető és csak a közlekedés való csatlakozásnál érintkeznek, de itt is egy három téglavastag fal választja el a közlekedéstől.

A legnagyobb súlyt az épület, lehető legnagyobb tűzbiztonságára tekintettel, valamint arra, hogy az iratraktárak minden részükben lehetőleg jó nappali világítást és megfelelő szellőztetést nyerjenek.

Az épület belső berendezését illetőleg megemlítem, hogy a főbejáratot,

a Pécsikapu-ter felől az épület közepén rendeztem el, ahol egy előtérben is egy elősarukba jutunk.

A főbejáratnál szembe van a folyosó, az elősaruk két végén az i-
ratraktárakba vezető ajtónyílások, melyek az beosztás betétű tűzbiztos vasajtók-
kal zárattak el.

Az elősarukból, amely mind a negyemeleten és a pincében is méltódik, juthatunk az összes helyiség-
be.

Az irotraktár sűrűkét, egyenként 2,40 m. magas emeletből áll, amelyekből kettő jrt, az alagsorra; mindkét-két emelet van összerogalva, s együtt vé-
ge egy 4,80 m. magas emeletet képezve, a központi épületben emelet magasságának felel meg.

Két-két alagsori raktári emeletet mindkét egy tűzbiztos vasbeton födémrel van elváruva, a két, félemelet közötti födém csak sodronybetétes ívegből készült spatári vasállványok (reposito-
riumok) vas-szerkezetével van megfele-
lően összekötve.

Ezen elrendezés egyrészt azért történt, hogy a kis magasságú emeletso-
rok alkalmazása folytán minden irateso-
many létra nélkül, könnyebben a padlózat-
nál legyen elérhető, másrészt tűzbiztonság szempontjából.

Az irotraktárakhoz tartozó két lépcső, valamint a két felső és rak-
tárhelyiségek kivül, azoktól teljesen el-
szigetelve épült, hogy az esetleg mégis

sámadó tűz ereken is, felsőbb emeletekre is ne terjedhessen.

Az új tartom szerelésnek, az az elrendezés, mely a legtöbb külföldi levéltár-
nál alkalmaztatott, ahol az elválasztó vasbe-
ton födémek, műcsanak, hanem valamennyi fö-
dém csakis hézagos ívegből, illetve vasrácsos szer-
kezetű, mert, így elrendezés mellett, a tűz is, de
még a fűtés melege is gyorsan a raktárak leg-
felsőbb részébe terjedhet.

Hasonlóképpen nem szerencsés a-
zon megoldás sem, mellyel a tűzbiztonság
szempontjából túlzásba esve, minden féleme-
leten, tehát egymás felett, minden két és fél
méter magasságban van, egy-egy helyesen el-
várt vasbeton födém, mint például legújab-
ban Párisban a Tour de Comptes-nél, mert
emlék a raktár tulajdosonai Abbt, lesk és
szellőztetés szempontjából sem oly kielégítő.

Az Országos levéltárakat szemé-
nyen tűzbiztonsági okokból készülték a fe-
délzések alátámasztó oszlopok, valamint
a fedélzések is vasbetonból, úgy hogy az i-
rotraktárakban csak az elhelyezendő irat-
ok képezik az egyedüli gyűlékony anyag-
ot.

Mintem az iratok azonosan egy-
másmellette helyezték, szerszerített irateso-
mokban helyeztetniük el, ezek is csak na-
gyon nehezen meggyújthó, illetve még nehe-
zebben tovább égo anyagot képeznek.

Meggyűlésnek tűzbiztonsági o-
kokból épült a jobb oldali hosszaláb rak-
tár hátsó felső oldalán egy 76 méter ma-
gas torony, melyben közelbelül 45 méter
magasságban egy 60 köbméter víz, tar-

Alumásó viztartó nyír elhelyezést.

A fedelek feletti nagy magasságban tervezett vizgyűjtő - medencéből esővíz vezetnek a raktár helyiségek bejáratai mellett, alkalmasan, tűrcsapokhoz.

Az épület első emeletén a fölépcső mögötti különálló épületrészben nyír, elhelyezést a kutatóterem; ez egy 18.80 méter hosszúságú 8 m széles 6.0 m, magas terem a két végén fülkével, nemcsak példalablakokhoz, hanem fűtőberendezés, keresztül kellőleg megvilágítva, az itt dolgozó kutató tudósoknak megfelelő kellemes munkahelyül szolgálhat.

A kutatóteremnek az elhelyezése egy csufialis, a két iratraktárról egyenlő távolságra lévő terem az igazgató és egyéb hivatalos helyiségektől is könnyen hozzáférhető.

A raktáron belüli iratokat, egyrészt a hivatalos helyiségekben, másrészt a kutató teremben tanulmányozni, a muzeumban ha nagyobb mennyiségben van rájuk szükség kézi kocsikon szállítják a raktárból.

Ez okból a raktár melletti felvonók úgy készítek, hogy az előbb említett iratszállító kocsikok a felvonószékben könnyelműen elhelyezhetők legyenek.

Mellette megemlíttem, hogy a felsorolt helyiségekben kívül még a központi fűtéshez szükséges kazánház, a mellék udvar alatt a szén- és salak-raktár, a központi emeleti részben nyomda, könyvtár, mikély, fotográfia fűtő, periszkóp, laboratórium, egy nagy iratraktáron lévő terem stb. helyiség is van.

Felteszem azt is, hogy a fűtőkazánok fűtésére az előbb említett tornyot felhasználva az egy méter ^(belső) távolságra

mérőjű kemény, muck közepébe helyezett.

A keménybe felszálló építészeti épülete felett, mintegy 76 méter magasságban jutnak a szabadba, miáltal az iratokra tartalmas koron közeli behullása elkerülhető.

A tornyban még egy az iratraktárhoz is vezető tűrmeletes mikólejáró is van, mely folytán megállapítható, hogy a torny három rész szolgál: vizgyűjtő - medence, kemény és lépcső de egyúttal mint kivitöltő torny is szolgál, mert a tornyfejt, illetve a fűtőkemények magasságában egy körüljáró erkély is van.

A kisebb belső kikapcsolással csak a kutatóterem, a fülkék szűkebb fogadó szobája, az ezzel kapcsolatos gyűjtőterem, valamint az elősarukok tervezettek.

A fölépítések helyiségei keményfalból való falburkolattal, faemennyessel, a kutatóterem és elősarukok díszes boltozattal, a falak alsó része fafence burkolattal tervezettek.

Az épület külsője, a déli homlokzat sószerű puha és haraszt kemény kövel, a többi homlokzat szívesen sajtolt, téglá majolika és egyes részeken haraszt kemény kövel burkolatolt.

Az épület formai kikapcsolásai a román stílus formáit szabadon használtam fel.

A debreceni református egyházközség az 1905. évi egy, nagyobb szabású főgimnázium-épület tervezésével bízott meg arról, hogy a pseudo épületben az ősi ref. kollégiumban lévő, de a modern igényeknek már nem felelő, illetve gyűjtőműhelyben időközben meggyalulapodott főgimnázium kiterjedt helyiségei melyeknek kényelmes és célszerű elhelyezést.

A rendelkezésre álló számszék közül a főgimnázium elhelyezésére, előterjesztésün alapján a Peterfia utcai elejét lévő 1.-7. számú 4 kisebb székkel egyesített, mintegy két hold nagyságú szék fogadtatott el, amelyen kedvező feltételek és nagy kiterjedésű folyosó a kiváló, nagy számú tanterem és a különféle gyakorlati teremmel felszerelt volt, elhelyezhető.

A kétfelületi épületnek szilárdságára, hogy a 3.80 m. széles folyosó, illetve a közel 6 méter széles előszobák, az utcai oldal felől nyílt, elhelyezést, máltal a tantermek az udvar felől elhelyezve, az utca sája nem hat kavarólag a tanítás menetére, s a tantermek a hátsó udvar nagy kiterjedése folyosó a lehető legjobb megvilágításban részesülnek.

For a főgimnázium épület kiterjedt gyűjtőműhelyvel, modern felszereléssel egyike az ország legnagyobb ilyenű intézmények; é-

pitési költsége új butorberevanderésével együtt közel egy millió koronára volt.

A főgimnázium építkezésnek megkezdése előtt más nagyobb építkezésekkel, mint az új műegyetemi épületeinek építésveretéseivel, s az Országos Levéltár épületeinek újabb tervezésével lévén elfoglalva, nem külföldre az engedélyt senki seve feljeseu kifogástalan, a főgimnáziumnak csak várlatalt, es az első 1:100 méretarányban készített, tervét és részletes költségvetését készítették, el, míg a részletrajzok elkészítéséről, valamint az építkezés veretéseiről és lezárásáról le kellett mondani.

A debreceni ref. egyházközség az utóbbi munkák teljesítésére, ajánlással folytán, adynktusomat, a műegyetemen valamint az építkezésnél szereplő helyet felszánt, Nagy György építész, írta meg.

Nagy György a további munkákat teljesítő vállalat nagy szakudással és körültekintéssel, az egyházközség legnagyobb elismerése mellett végezte, aminek én is neki legnagyobb köszönettel tartozom.

Azért felemlitem, hogy mindenek építkezésének tervezésével és művezetésével volt, asszisztenseim és más tanítványaim is hathatósan segítettek, aminek is mindig nagy

hálaival tartozom nekik.

Egy körreműködtek iródám-
ban Gaál Adorján, Víg Albert, Sándy
Lujza, Bloch László, Nagy Károly, Pócs
Károly Mihály, dr. Lipák Pál, Ferruh
Géza, Takács László, Toruallay Lás-
zló, Árvé Károly, Kiss László, Nagy
Márton is mások.

A műegyetemi Szovári Ácsu-
dokkel kapcsolatban az 1898-9. és
1900. évben a mérnöki és építési szak-
osztály dékánja voltam.

A hársai szakközsejtek
működésében különösen fiatalabb
korokban tevékenyen részt vettem,
szópolgármesterként gyakran mint
pályabíró szerepeltem és több ízben vi-
vós szakkérdésekben szakvélemény-
adtam. -

Budapest, 1920. szeptember hó.

Peter Lauer

Nem kölesönözhető

